स्थलगत घटना अध्ययन प्रतिबेदन
विनौना ८ चाचाफर्का बाँके
२०६९ पौष १२

प्रतिवेदक
नन्द विश्वकर्मा
केन्द्रिय उपाध्यक्ष
दलित गैसस महासंघ
केन्द्रिय समिति

भुमिका

बिद्यमान नेपालको जातिय भेदभाव र छुवाछुत अन्त्य गर्न कठिनको विषय बन्दै छ । जुन संविधानले नेपालमा २४० वर्ष पुरानो राजसंस्था अन्त्य गऱ्यो । सोही संविधानले नेपालको जातिय छुवाछुत र भेदभाव जन्य प्रथालाई अन्त्यको घोषणा गरी प्रचलित कानुन मुलुकी ऐन २०२० को अदलको १० (क) लाई खारेज गरी जातिय भेदभाव तथा छुवाछुत कसुर र सजाय ऐन २०६८ समेत निर्माण गरी कार्यान्वयनको प्रयास भईरहेको अवस्थामा जातिय भेदभाव र छुवाछुतका घटना दिन प्रतिदिन बृद्धि भईरहेका छन । दैलेख, कालिकोट, बर्दिया, सिराहा, धादिङ्ग र दाङ्ग लगाएतका जिल्लामा दलितहरुले अन्तरजातिय बिबाहा गरेका कारण गाँउ निकाला, ज्यान गुमाउने समेत गरी सक्दा नेपालको बर्तमान कानुन र कार्यान्वयन गर्ने निकायको उपहास गरिसकेको छ । यसै सन्दर्भमा बाँके जिल्लाको बिनौना गाविस वडा नं. ८ चाचाफर्कामा दलितले गैरदलितको घरमा पसेकै कारणले घटना घटेको हुँदा दलित गैरसरकारी संस्था महासंघको तर्फबाट स्थलगत अवस्था अनुगमन गरी प्रतिबेदन तयार गरिएको छ । यस प्रतिबेदनमा समावेस गरिएका आधार प्रमाणहरुले पीडितलाई न्याय र पीडकलाई सजायको लागी आधारभुत सुचकको काम गर्ने छन भन्ने विश्वास गरिएको छ ।

घटना स्थलको सामान्य जानकारी

बिनौना गाविस वडा नं. ८ चाचाफर्का नेपालगंज देखि करिब १० किलोमिटरमा पर्दछ । यस वडामा २०० घरपरिवार मध्ये दलित समुदाय ६ घरपरिवार मात्र रहेका छन । यस गाविसमा सल्यान, प्युठान, रुकुम, दाङ्ग र जाजरकोट जिल्लाबाट बसाईसराई गरी आएकाहरुको बाहुल्यता रहेको छ । जातिगत रुपमा ब्राह्मण, क्षेत्री, जनजाति, मगर, थारु र दलित समुदायमा कामी, दमाई, सार्की जातिहरुको बसोबास रहेको छ । गाविस भित्र ग्राभेल सडक, स्कुल, स्वास्थ्य चौकी रहेको पाईन्छ । यहाँका मानिसहरुको मुख्य पेशा कृषि भए पनि भारतका विभिन्न सहरहरुमा दैनिक ज्याला मजदुरी गरी परिवार पालनपोशण गरेको पाईन्छ ।

घटना अध्ययनको उद्देश्य

१. घटनाको विस्तृत र वास्तविक जानकारी लिने ।
२. घटना प्रति सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुको ध्यानाकर्षण गराउने ।
३. पीडितलाई न्याय र पीडकलाई सजायको पक्षमा अभिमत संकलन गर्ने ।

घटना अध्ययनमा संलग्न ब्यक्तिहरु

१. नन्द विश्वकर्मा	उपाध्यक्ष	दलित गैसस महासंघ
२. डिलबहादुर परियार	अध्यक्ष	दलित गैसस महासंघ म.प क्षेत्रीय समिति
३. लालबहादुर विश्वकर्मा	क्षेत्रीय सम्बन्ध अधिकृत	दलित गैसस महासंघ
४. किरण गिरी		चेतना परिवार
५. बुद्ध सुनार		दलित सेवा संघ
६. रेसम परियार		पीडित जनसेवा विकास कार्यक्रम
७. टेकेन्द्र बस्याल		पत्रकार
८. हेमन्त विक		रेडियो प्रतिबोध कोहलपुर
९. भिमबहादुर विक		केश नेपाल

घटना अध्ययनको विधी

- स्थानिय व्यक्ति देखि, सुनी जान्नेसंग सोधपुछ ।
- पीडित र पीडक परिवार हरुसंग भेटघाट तथा सोधपुछ ।
- सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुसंग भेटघाट तथा अन्तरक्रिया ।

पीडितको पारिवारीक विवरण

दाङ्ग जिल्लाको तुलसीपुर नगरपालिकाको हापुरेबाट २०६७ सालमा बासाई सराई गरी आएका दिपक परियार

क.स	नाम थर	उमेर	नाता	कैफियत
१	स्व. पुर्णबहादुर परियार	–	बाबु	२०६७ सालमा मृत्यु
२	पुतली परियार	५० वर्ष	आमा	
३	दिपक परियार	२० वर्ष	छोरा	हाल बेपत्ता
४	सुमिना परियार	२१ वर्ष	श्रीमति	बेपत्ताको श्रीमति
५	–	७ महिना	छोरी	नाम थाहा नभएको

पीडकको पारिवारीक विवरण

क.स	नाम थर	उमेर	नाता	कैफियत
१	खिमलाल वली	४८ वर्ष	बाबु	
२	गुन्द्री वली	४५ वर्ष	आमा	
३	दिपिका वली	२१ वर्ष	छोरी	घटनासंग सम्बन्धीत
४	अर्जुन वली	२० वर्ष	छोरा	
५	सुरेश वली	१७ वर्ष	छोरी	नाम थाहा नभएको
६	दिपा वली	३० वर्ष	फुपु	

घटनाको विस्तृत विवरण

बाँके जिल्ला विनौना गाविस वडा नं. ८ चाचाफर्का बस्ने पुर्णबहादुर परियारको एक मात्र छोरा वर्ष २० को दिपक परियार २०६९ भाद्र २० गते तिजको नाच हेर्ने सिलसिलामा आफ्ना साथीहरुसंग नाच हेरेर राती करिब ३ बजे घर फर्कि छिमेकी दिपिका वली भन्ने साथीको घरमा पसी उनको विस्तरामा सुतेको अभियोगमा दिपिकाका दाई भाई समेतले कुटपिट गरी प्रहरीलाई जानकारी गरियो । बिहान २०६९ भाद्र २१ गते प्रहरीले दिपक परियारलाई पक्राउ गरी बैजापुर इलाका प्रहरी चौकी धामपुरमा राखियो । २०६९ भाद्र २२ गते दुवै तर्फका मानिसहरु इप्रका गई छलफल गरे । छलफलमा दिपिका वलीको पक्षबाट रु. १,००,०००।- क्षतिपुर्ति दावा गरियो । दुवै पक्षले दिपक परियारको घरपरिवारको अवस्था मध्यनजर गरी रु.२५,०००।- जरिवाना दिपक परियारले दिपिका वलीलाई दिने र दिपकलाई छोड्ने निष्कर्ष निकालियो । दिपकका पक्षबाट आमा पातली परियार, धनी परियार, निशा परियार लगायत महिला मात्र गएका थिए । उनिहरुले आफुसंग रु. १९,०००।- जुटेको रु. ६,०००।- जुटाएर २३ गते बुझाउँछौ र दिपकलाई इप्रकामा राख्न भनियो । २३ गते बिहान प्रहरी घरमा आएर दिपक भाग्यो भनी सुचना दिईयो र दिपक जहिले आउँछ त्यही बेला छलफल गर्ने भनि कागज गराएर लग्यो । पुनः दिपकको बारेमा इलाका प्रहरी कार्यालयमा छलफलका लागी बोलाईएन ।

घटना सम्बन्धी विभिन्न व्यक्तिहरुको भनाई

टेकबहादुर परियार, ४३ वर्ष

भाद्र २० गते राती दिपक नाच हेर्न गएको र दिपिका वलीको विस्तरामा सुत्यो भन्ने हल्ला सुनियो । दिपिका वली, उनकी आमा गुन्द्री र भाईहरुले पिट्दै लगी प्रहरीलाई बुझाएको र जरिवाना रु. २५,०००।- तोकेका थिए । पीडितसंग १९,०००।- जम्मा भएको थियो तर रु. ६,०००।- जम्मा गरी प्रहरीमा जाने कुरा थियो । २३ गते प्रहरी घरमा आएर दिपक फरार भयो भनी भेटेमा प्रहरीलाई बुझाउने कागज गरी लग्यो ।

रामबहादुर रावत

२०६९ असोज ४ गते राप्ती नदीमा दिपकलाई खोज्न गएको र लक्षमणपुर बाँध सम्म खोज्न जाने कुरा छलफल भएको छ । अझै उसको पत्तो छैन फरार भएकै हुनु पर्दछ ।

रञ्जिता केसी, २० वर्ष

दिपकले रक्सी खाएका थिए । २० गते राती नाच हेरेर सवै संगै आएको हो । दिपक र दिपिका पनि संगै आएका हुन । दिपक पहिले आफ्नो घरमा आएर दिपिकाको घरमा गएका हुन । दिपिकाले कहाँ आएको भनी सोध्दा सलाई लिन आएको भने । यिनी धैरै जसो भारतमा बस्दथे ३/४ दिन पहिले मात्र भारतबाट आएका हुन ।

दिपिका वली वर्ष २१ घटनासंग सम्बन्धीत

भाद्र २० गते नाच हेर्न गएको म ११ बजे फर्किसकेको थिए । दिपक ३ बजे फर्केर म विस्तरामा सुतेको समयमा मेरो विस्तरामा पुगेछन । मैले को हो ? भनी लातले हान्दा थाहा भयो । मैले आमालाई बोलाए । दिपक नाताले दाजु पर्दछन । मलाई उसले रु. ३००।- दिनु थियो । त्यो संग मेरो कुनै सम्बन्ध थिएन । उ धैरै भारतमा बस्थ्यो । मैले प्रहरीलाई बुझाएकै हो ।

हिमा महरा, वर्ष ३० फुपु

प्रहरीले २४ घण्टा भन्दा बढी राख्न नपाउने भएकोले नेपालगंज म्याद थप्ने वा बुझाउने भन्ने कुरा भएको हो । आमाले प्रहरीसंग छोरा दिपकलाई खोजी प्रहरी समक्ष बुझाउँछु भनी कागज गरेकी छन ।

देवीलाल घर्तीमगर (प्रहरी सहायक निरिक्षक, इलाका प्रहरी कार्यालय धामपुर बाँके)

घटना बारे केही थाहा नभएको भनी बोल्न चाहेनन् । उनी २०६९ असोज ७ गते मात्र यस कार्यालयमा हाजिर भएका रहेछन । उनको भनाई अनुसार यस इलाकाको इन्चार्ज चुडामणी थापा र सेन्ट्री रामबहादुर घर्तीमगरलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयले झिकाएकोले सबै कुरा हामीले बोल्न मिल्दैन भनी पंछिन खोजे । सबै कुरा माथी नै जाहेर भईसकेको छ । यस इप्रकामा जनशक्ति कमी छ । प्रहरी नायब निरिक्षकको कमाण्डमा २३ जनाको दरबन्दी भएकोमा १ असई, १ हवल्दार, ५ जवान गरी ७ जना कार्यरत छन ।

कमला विक

बिनौना ७ बस्ने कमला विकको भनाई अनुसार घटना संकास्पद छ । प्रहरीले जिम्मेवारी लिनु पर्दछ । दोषीले सजाय पाउनु पर्दछ । लामो समय सम्म जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा जानकारी नगराउनु प्रहरीको लापरवाही हो ।

प्रहरी उपरिक्षक विक्रमसिंह थापा

जिल्ला प्रहरी कार्यालय प्रमुख प्रहरी उपरिक्षक विक्रमसिंह थापाका अनुसार हामीलाई ढिलो थाहा भयो । छानविन हुँदैछ । त्यो इलाका प्रहरी कार्यालयको इन्चार्ज र सेन्ट्री झिकाई सकियो । कारवाही अगाडी बढाइन्छ । स्वतन्त्र छानविन समिति समेत बनाउन सकिन्छ । दोषीलाई कारवाही हुन्छ ।

चुनौती

घटनाको जानकारी दलित गैरसरकारी संस्था महासंघम ढिलो प्राप्त हुन आएका कारण घटना बारे एकिन जानकारी लिन एकदम गाह्रो थियो । पीडितका तर्फबाट घटनालाई बलियो रुपमा उठाउन सक्ने व्यक्तिको अभाव देखियो । हाल सम्म पीडितका आफन्तहरु कानुनी ढोका सम्म पुग्न सकिरहेका छैनन् ।

निष्कर्ष

माथी उल्लेखित व्यक्तिहरुको भनाई र घटना अध्ययनका अवस्थामा देखे बुझे अनुसार पीडित वास्तविक पीडित नै रहेको पाईयो । जिल्ला प्रहरी कार्यालयले सो इलाका प्रहरी कार्यालयका इन्चार्ज चुडामणी थापा र सेल्ट्री रामबहादुर घर्तीमगरलाई निलम्वीत गरी कार्वाही अगाडी बढाएकोले पनि घटना सुनियोजित जस्तो देखिन्छ ।